

Briefing Cultuurhistorisch Onderzoek & Waardestelling

Inleiding

De spoorsector is doordrongen van de waarde van haar cultuurhistorisch erfgoed. Het draagt bij aan de beleving van de reizigers en het herkenbaar houden van stations en stationslocaties. Aanpassingen omwille van comfort, transfercapaciteit, veiligheid, efficiëntie en exploitatie blijven echter nodig. De Collectie helpt hierbij. De visie stimuleert dat kenmerkende waarden via een waardestelling inzichtelijk en toegankelijk worden gemaakt opdat zij als vertrekpunt kunnen dienen voor (deel)verbouwingen, uitbreidingen en gebiedsontwikkelingen.

De Collectie illustreert de rijke traditie van het spoor aan de hand van vijftig karakteristieke stationsgebouwen. Ze maken deel uit van het actuele spoorwegennet en hebben meestal hun oorspronkelijke functie behouden. Naast een verzameling van markante stationsgebouwen is De Collectie bovenal een afspraak over een

verantwoorde omgang met het spoorerfgoed. De stations uit De Collectie vormen het boegbeeld voor een zorgvuldige omgang met het cultureel erfgoed van het spoor. De trots van De Collectie straalt af op alle Nederlandse stations. De vijftig beschreven stations dienen als voorbeeld en inspireren overall tot een zorgvuldige omgang met het cultuurhistorisch erfgoed van het spoor.

Een grote stap die bijdraagt aan een zorgvuldige omgang met cultuurhistorisch erfgoed van het spoor is cultuurhistorisch onderzoek.

Dit document bevat richtlijnen voor het opstellen van een Cultuurhistorisch Onderzoek voor stations. Dit document beschrijft:

1. Wat een cultuurhistorisch onderzoek is,
2. en uit welke bouwstenen het cultuurhistorisch onderzoek bestaat.

Definitie cultuurhistorisch onderzoek

Een cultuurhistorisch onderzoek bestaat voor stations grofweg uit drie onderdelen.

- In het eerste deel wordt de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van een stationscomplex, inclusief de stationsomgeving, beschreven.
- Het tweede deel vat de essentie van de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit samen in een waardestelling.
- Het laatste deel is gewijd aan kansen en randvoorwaarden voor transformaties. Dit deel maakt duidelijk wat wel of niet veranderd mag worden aan een stationsgebouw en bevat daarnaast ontwerpthema's en aanbevelingen over de potentie van het station voor de toekomst.

Het document dient om bij grote en kleine verbouwingen de historische waarden te bewaken, maar ook om te laten zien waar ruimte zit voor verandering of modernisering. Het bestaat uit een beschrijving en waardering op uiteenlopende schaalniveaus: landschap, stedenbouw, architectuur en detail. In de beschrijving wordt ook gekeken naar de ontwikkeling van de stations in de loop van de tijd en of latere verbouwingen als een verrijking of als verarming van de ruimtelijke kwaliteit moeten worden opgevat. De conclusies worden helder gesteld in tekst, beeld en tekening. Behalve cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteiten wordt hierbij ook aandacht besteed aan mogelijk detonerende veranderingen.

Zoals gezegd wordt het cultuurhistorisch onderzoek gedaan om toe te werken naar een waardestelling. Wat is het nut van een waardestelling?

- Benoemen van de essenties van een stationscomplex om deze veilig te stellen,
- Inzicht bieden in de ruimtelijke kwaliteit om een betere indeling en gebruik van het stationscomplex te bereiken,
- Richting geven aan kleine ingrepen, functiewijzigingen en onderhoud,
- Aanreiken van ontwerpthema's voor gebouwgerelateerde herontwikkeling en gebiedsontwikkeling, waarbij bestaande en nieuwe kwaliteit worden afgestemd,
- Creëren van bewustwording van de historische waarden bij alle betrokkenen (draagvlak),
- Documenteren van cultuurhistorische waarde in tekst, beeld en tekening (kennisontwikkeling),
- Bieden van een afwegingskader in discussies met overheden, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE), monumentencommissies, welstand, gebruikers, medewerkers van NS en ProRail, en andere betrokkenen,
- Bieden van een dubbel kader voor plantoetsing (zowel toetsing intern bij NS en ProRail als onderbouwing van bouwaanvragen bij Gemeenten).
- Bieden van een toetsingskader voor een na het onderzoek op te stellen ontwerpvisie of Masterplan.

Een cultuurhistorisch onderzoek is geen ontwerp en bevat dan ook geen ontwerpkeuzen. Wel worden aanknopingspunten gegeven voor het ontwikkelen van een ontwerpvisie en dient het onderzoek als toetsingsinstrument. Zo krijgen de betrokken partijen een afwegingskader voor keuzen over de toekomst van een stationsomgeving, uiteenlopend van kleinere interventies, functieveranderingen of grote verbouwingen. Het opstellen van een cultuurhistorisch onderzoek moet gebeuren door onderzoekers of

onderzoeksbureaus gespecialiseerd in cultuurhistorie, bij voorkeur in multidisciplinaire teams van bouwkundigen, architectuur- en/of bouwhistorici. Het is niet de bedoeling dat de ontwerper van verbouwingsplannen zelf het cultuurhistorisch onderzoek uitvoert, om een vermenging van rollen en belangen te voorkomen, alsmede om te voorkomen dat wordt geredeneerd in de richting van gewenste conclusies.

Een cultuurhistorisch onderzoek is niet:

- een gedetailleerde bouwhistorische opname. De bouwhistorische opname richt zich op de historische waarde van de bouwmassa, zoals beton, baksteen en verflaggen. Het cultuurhistorisch onderzoek gaat over de ruimtelijke samenhang, de historische context, de achterliggende ontwerpoppvattingen, typologie, architectuur en stedenbouw (en slaat daarmee een brug naar de nieuwe ontwerpoppgave) – waarbij wel aandacht besteed wordt aan de inventarisatie en beschrijving van evidente historische gelaagdheid van bouwkundige elementen,
- een beschrijving van 'hoe het vroeger was': het station in zijn huidige staat wordt onderzocht in zijn historische en ruimtelijke samenhang,
- een kant en klare ontwerpopplossing of onderdeel van een ontwerpvisie: het gaat om cultuurhistorische uitgangspunten en toetsingscriteria,
- een manifest om veranderingen tegen te houden: het is een document om het planproces met de nodige inzichten te verrijken en afwegingen van behoud en vernieuwing expliciet en toetsbaar te maken.

In een cultuurhistorisch onderzoek worden (indien van toepassing) de criteria voor monumenten meegenomen, zoals die door het Rijk of de gemeente zijn opgenomen in een redegevende omschrijving. Maar ook als een station geen monument is of niet deel uitmaakt van de Collectie kan een cultuurhistorisch onderzoek relevant zijn. Alle stations hebben kwaliteiten en een eigen geschiedenis, die meerwaarde

geeft aan de reizigersbeleving en de ruimtelijke kwaliteit van de stationsomgevingen. Voor alle stations geldt, monument of niet, dat hun functie als station de grootste cultuurhistorische waarde vertegenwoordigt en het behoud van de functionaliteit voorop staat. Dat hiervoor geregeld aanpassingen moeten worden gedaan aan de gebouwen is evident. Het gaat er om dat met het cultuurhistorisch onderzoek de eigenaar of beheerder weet wat de belangrijkste kwaliteiten zijn van de gebouwen en dat bij wijzigingen in verband met de functionaliteit deze waarden behouden en/of versterkt moeten worden. Een cultuurhistorisch onderzoek is altijd maatwerk; een klein stationnetje op een lokaalspoor vraagt een andere rapportage dan een groot emplacement met gebouwen, bijgebouwen, tunnels, perronkappen en voorpleinen. Maar voor de aanpak kunnen echter wel algemene uitgangspunten worden beschreven, die per geval kunnen worden aangepast. Onderstaand protocol moet worden opgevat als een checklist voor het opzetten en uitwerken van een cultuurhistorisch onderzoek. Afhankelijk van de concrete situatie kan hierop worden gevarieerd of zelfs een afwijkende opzet worden gekozen.

Onderwerp van studie

Een station staat nooit op zichzelf, het is onderdeel van een groter netwerk en een (belangrijk) element in een stationsomgeving. De dynamiek van het vervoer is kenmerkend voor de stationsomgevingen en staat centraal in het cultuurhistorisch onderzoek. Behalve de betekenis van een station als architectuurhistorisch object, heeft het immers vooral betekenis vanwege de belevingswaarde, als een schakel in het mobiliteitsnetwerk dat is opgebouwd rondom reizigersstromen. Het cultuurhistorisch onderzoek richt zich op stationslocaties: de gebouwencomplexen en hun directe ruimtelijke context. Vaak gaat het om ensembles van onder meer stationsgebouwen, spoortunnels, perronkappen en wachtruimten, die zijn aangesloten op pleinen, plantsoenen, stationsboulevards en andere vervoersstromen.

Algemeen

Een cultuurhistorisch onderzoek bevat een historische, bouwkundige en ruimtelijk analyse. Deze kunnen apart of in onderlinge samenhang worden behandeld, afhankelijk van de concrete situatie.

- De historische analyse plaatst het station in de context van de tijd en de achterliggende ideeën en ontwikkelingen. Hierbij worden de cultuurhistorische kwaliteiten van het station benoemd.
- De bouwkundige analyse omschrijft de constructie, materialen en stijlelementen.
- De ruimtelijke analyse brengt de 'erfenis' van de historische ontwikkeling in beeld, namelijk wat er van alle bouw- en gebruiksfases is terug te vinden en hoe de ruimtelijke context in elkaar zit.

Het resultaat is inzicht in de waarde van het huidige station (kwaliteiten en knelpunten) ten opzichte van de oorspronkelijke situatie en eventueel latere momenten. Het gaat daarbij niet alleen om de bijzondere architectuur of sprekende details. Evengoed belangrijk is de stedenbouwkundige inbedding van het gebouw in de stad en de beleving van de stationsomgeving door de reiziger. De historische, bouwkundige en ruimtelijke analyse vormen samen de basis voor de waardestelling en de randvoorwaarden voor transformaties. Het cultuurhistorisch onderzoek wordt onderbouwd, gepreciseerd en vertaald naar aanbevelingen voor behoud en ontwikkeling, op uiteenlopende schaalniveaus, van object tot landschap (ontwerpthema's).

Een cultuurhistorisch onderzoek moet wetenschappelijk zijn onderbouwd. Dat betekent dat bevindingen zijn gebaseerd op archief- en literatuuronderzoek, en zijn te verifiëren. Feitelijke informatie, interpretaties en conclusies moeten duidelijk als zodanig herkenbaar zijn. Zie: 'Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek 2009'.

Voor wie is het cultuurhistorisch onderzoek bedoeld?

- eigenaar, opdrachtgevers en ontwikkelaars (input om keuzes te kunnen maken bij herontwikkeling),
- de beheerder van het stationsgebouw (kennis, inspiratie, duidelijkheid),
- de architect of stedenbouwkundige die aan de stationsomgeving gaat ontwerpen,
- de plantoetsers: Bureau Spoorbouwmeester, welstand en/of monumentendiensten.

2. Bouwstenen Cultuurhistorisch Onderzoek

Het cultuurhistorisch onderzoek bestaat uit de volgende onderdelen:

0. Inleiding
1. Historische context: de bouw- en gebruiksgeschiedenis
2. Stedenbouwkundige context: het grote verband
3. Emplacement context: opzet, routing en reizigersbeleving
4. Architectonische context: de gebouwen tot in de details
5. Waardestelling: de gebouwde erfenis
6. Hoe nu verder?

Kort gezegd behandelen de hoofdstukken 1 t/m 4 de historische en ruimtelijke analyse van het station door de schalen heen, behandelt hoofdstuk 5 de waardestelling, ofwel de essentie van het station, en geeft hoofdstuk 6 de lezer aanbevelingen over hoe de waardestelling te interpreteren in eventuele planvorming en/of beheer.

Op de volgende pagina's worden deze onderdelen toegelicht.

0. Inleiding

0.1 Inhoudsopgave en verantwoording

Onderdelen:

- Adres en beschrijving locatie, ensemble en gebouwen, situatietekening
- Status gemeentelijk, provinciaal of rijksmonument (registratienummers opnemen, redengevende omschrijving opnemen in bijlage), eventuele relatie met een beschermd gezicht (waarderingstekeningen en relevante aspecten vermelden).
- Informatie over opdrachtgever, onderzoeksteam, literatuur, archieven (bijlage)

1. Historische context: de bouw- en gebruiksgeschiedenis

- 1.1 Het station in de geschiedenis van de spoorontwikkeling,
- 1.2 Het station in het oeuvre van de architect en de architectuurgeschiedenis,
- 1.3 Gebruiksgeschiedenis, latere verbouwingen, bijzondere onderwerpen,
- 1.4 Overzicht, samenvatting en conclusies.

De basis van een cultuurhistorisch onderzoek is onderzoek, in tekst, beeld en tekening. Wanneer is een station gebouwd en waarom staat het op een bepaalde plek in een stad of dorp? Wat waren de achterliggende ideeën van de architect? Hoe is het station te plaatsen in de ontwikkeling van de spoorwegen, gaat het om een standaardtype van een spoorwegmaatschappij, of een pronkstation ontworpen door een architect van naam? Hoe is omgegaan met routebeleving en de aansluiting op andere vervoersstromen? Hoe is de relatie van de stedenbouwkundige opzet i.r.t. de aansluiting aan de omgeving en de inrichting van de openbare ruimte? Wat voor veranderingen heeft het complex ondergaan in de loop van de tijd en wat voor ideeën lagen hieraan ten grondslag? Hebben de aanpassingen die door de tijd zijn gemaakt de betekenis van het stationscomplex vertroebeld of juist verrijkt? Wat voor betekenis heeft het station voor de directe omgeving? Hoe bijzonder is het station in Nederland of zelfs internationaal?

Onderdelen:

- Beschrijving van de plan-, bouw- en gebruiksgeschiedenis, relatie met ontwikkeling van de spoorwegen, de architectuur en het oeuvre van de architect, bijzondere gebeurtenissen of evenementen; geïllustreerd met historische kaarten en tekeningen, foto's,
- Documentatie relevante bouwfases: plattegronden, doorsneden, gevels, aangevuld met details en foto's.

2. Stedenbouwkundige context: het grote verband

- 2.1 Het station en de stedelijke ontwikkeling,
- 2.2 Het station en de stedelijke infrastructuur (verkeersstromen)
- 2.3 Geschiedenis stationslocatie in relatie tot stadsontwikkeling
- 2.4 Geschiedenis ontwerp en inrichting openbare ruimte
- 2.5 Overzicht, samenvatting en conclusies

De ruimtelijke gevolgen van de aanleg van het spoorwegennet vanaf het midden van de negentiende eeuw zijn duidelijk, vooral in de grote steden: verschillende (kop)stations

met emplacements, rangeerterreinen en gelijkvloerse kruisingen hadden een grote impact, ook op de manier waarop steden zich vervolgens ontwikkelden. Het onderzoeken van de historische stedenbouwkundige context kan helpen te begrijpen waarom een spoorlijn op een bepaalde manier door de stad snijdt, hoe de stad zich om het station en spoorlijn ontwikkelde en waarom het station op een bepaalde manier is georiënteerd. Sommige stations hadden bijvoorbeeld een duidelijke representatieve 'voorkant'. Met de groei van de stad kreeg de oude 'achterkant' van een station een nieuwe functie als tweede voorgevel. Is hierbij de opzet en architectuur van het station aangehouden of hebben de toevoegingen een incidenteel karakter, dat zich niet of moeilijk verhoudt tot de oorspronkelijke opzet? Het helder krijgen van de huidige stedenbouwkundige situatie maakt de actuele betekenis van het station in de stad duidelijk.

Onderdelen:

- Beschrijving van de stedenbouwkundige situatie (in de tijd), organisatie van functies rondom het station, inrichting openbare ruimte (pleinen, wanden, beplanting), verbindingen met de omgeving (verkeerswegen, fietspaden, trottoirs, tram, metro) en belangrijke zichtlijnen.
- Documentatie relevante bouwfases: plattegronden, doorsneden, gevels, aangevuld met details en foto's.

3. Emplacement context: opzet, routing en reizigersbeleving

3.1 Opzet emplacement, uitwerking reizigers- en bagagestromen, opzet perrons en perronbebouwing

3.2 Veranderingen en aanpassingen in latere fases

3.3 Overzicht, samenvatting en conclusies

Op stationslocaties komen de werelden van de treinenloop (civiele techniek, sporen en kunstwerken) en van de reizigers (bouwkunde, perrons, gebouwen) samen. De spoorzijde en de stadszijde zijn verbonden door routes die passagiers en bagage van de stad naar de trein brengen en andersom. Voor de stations is de routing en de routebeleving een belangrijk thema. Vooral bij vooroorlogse stations was er een ingewikkeld systeem van gescheiden tunnels voor passagiers die naar de perrons gingen en reizigers uit de treinen. Daarnaast waren er soms aparte, niet openbaar toegankelijke bagagetunnels. De afschaffing van perroncontroles had een grote impact op stations en had vele structurele aanpassingen tot gevolg. Inzicht in de routing, hoe die was en hoe die is veranderd, maakt vaak duidelijk waar de kwaliteiten en vooral waar de tegenwoordige knelpunten en problemen vandaan komen. De ruimtelijke samenhang kan door wijzigingen in de routing verdwenen zijn. Inzicht in de oorspronkelijke routing geeft aanknopingspunten voor het ontwikkelen van een nieuwe logica.

Onderdelen:

- Beschrijving van de opzet van het emplacement en de logistieke logica, alsmede de veranderingen in de tijd.
- Documentatie en analyse: foto's en tekeningen, eventueel verduidelijkt met schema's van de verschillende stromen binnen het emplacement.

4. Architectonische context: de gebouwen tot in de details

- 4.1 Oorspronkelijke opzet architectuur, constructie, materialisatie, ornamentiek,
- 4.2 Veranderingen en aanpassingen in latere fases
- 4.3 Overzicht, samenvatting en conclusies

Dit onderdeel geeft een gedetailleerde beschrijving van de (onderdelen) van het station. Afhankelijk van de situatie wordt de architectuur beschreven van het complex als geheel, of van de losse onderdelen: hal, tunnels, perronbebouwing, perronkap, etc. Het bouwkundig ontwerp wordt systematisch beschreven en geanalyseerd, met aandacht voor de architectonische opzet, de constructieve opbouw, de functionele indeling, de stationsdomeinen, ruimtelijke eenheden en verbindingen, de materialisatie, het kleurgebruik, eventueel gebruik van ornamenten en kunsttoepassingen en de materialisatie. Per onderdeel wordt beschreven welke onderdelen zijn verdwenen in de loop van de tijd, wat is toegevoegd en hoe zich dat tot de oorspronkelijke situatie verhoudt.

Dit onderdeel geeft een gedetailleerde beschrijving van de (onderdelen) van het station. Afhankelijk van de situatie wordt de architectuur beschreven van het complex als geheel, of van de losse onderdelen: hal, tunnels, perronbebouwing, perronkap, etc. Het bouwkundig ontwerp wordt systematisch beschreven en geanalyseerd, met aandacht voor de architectonische opzet, de constructieve opbouw, de functionele indeling, de stationsdomeinen, ruimtelijke eenheden en verbindingen, de materialisatie, het kleurgebruik, eventueel gebruik van ornamenten en kunsttoepassingen en de materialisatie. Per onderdeel wordt beschreven welke onderdelen zijn verdwenen in de loop van de tijd, wat is toegevoegd en hoe zich dat tot de oorspronkelijke situatie verhoudt.

Onderdelen:

- Beschrijving van de gebouwen of onderdelen, in opzet, constructie, materialisatie, detaillering, kleurtoepassingen, ornament en kunsttoepassingen, alsmede de veranderingen in de tijd.
- Documentatie en analyse: plattegronden, doorsneden, gevels, aangevuld met foto's, tekeningen en details

5. Waardstelling: de gebouwde erfenis

- 5.1 Kwaliteiten en knelpunten
- 5.2 Cultuurhistorische waarden en essenties

Op basis van de historische context en de beschrijving en analyse op de schaal van de stad, het emplacement en de gebouwen, is de tegenwoordige toestand van het station te waarderen. Wat zijn te koesteren waardes? Wat zijn bepalende kwaliteiten, wat is het ruimtelijke concept en hoe is dat nog herkenbaar? Waar liggen nu de grootste kwaliteiten, wat is er mogelijk misgegaan en waar liggen de knelpunten? De waardering geeft aan wat de uitzonderlijke en essentiële kwaliteiten van het station zijn en hoe deze de tand des tijds hebben doorstaan, op alle schaalniveaus: landschap, stedenbouw, openbare ruimte, ensemble, routeontwerp, architectuur, materialisatie, kunsttoepassing en detail. Het station wordt gewaardeerd in zijn huidige vorm en daarbij gerelateerd aan de oorspronkelijke ontwerpintenties en mogelijk latere ontwikkelingsfases. Het zwaartepunt kan per station verschillen. De waardering bestaat uit een beschrijving in woord en beeld van de belangrijkste kwaliteiten en knelpunten voor wat betreft cultuurhistorie. Dit wordt uitgewerkt en gepreciseerd in een omschrijving van de

cultuurhistorische betekenis – zowel historisch als ruimtelijk (op alle schaalniveaus, van landschap tot detail).

Wanneer het om een beschermd monument gaat, dan sluit de waardering aan op de redengevende omschrijving. De conclusies zijn meer dan een beschrijving van de bouwkundige onderdelen. Het gaat erom essenties zodanig te benoemen en aan te geven wat een station wel of niet kan hebben. De beschrijving van de kernkwaliteiten gaat vergezeld van randvoorwaarden voor het behoud van deze kwaliteiten. Dit kan soms gaan om hele concrete aanwijzingen. Soms gaat het om het uiteenzetten van de logica van een gebouw, die bij komende transformatie kan worden aangehouden. De waardering wordt verduidelijkt met illustraties. Afhankelijk van de situatie kunnen bouwkundige waarderingskaarten worden toegevoegd, waarin met kleuren de monumentwaarden zijn aangegeven, hoge cultuurhistorische waarde = blauw, positieve cultuurhistorische waarde = groen, indifferente cultuurhistorische waarde = geel (gevels, doorsneden en plattegronden waarin wanden, vloeren en plafonds zijn aangegeven). Wanneer een station niet is ontmanteld, zal het doorgaans moeilijk zijn om in detail de monumentwaarde aan te geven, omdat historische resten achter afwerkklagen verborgen kunnen zijn. In dergelijke gevallen kan op basis van het onderzoek wel worden gesproken over verwachtingswaarden en kan advies worden opgenomen voor bouwhistorisch of kleurenonderzoek in latere fases.

Onderdelen:

- Beschrijving van kwaliteiten en knelpunten, in woord en beeld.
- Systematische waardering, in woord en beeld. Deze is opgebouwd uit cultuurhistorie (spoorgeschiedenis, oeuvre, architectuur), stedenbouw, ensemble, architectuur (ontwerp, constructie, materialisatie, kleur, detail, kunsttoepassing), gaafheid en zeldzaamheid.
- Randvoorwaarden voor behoud van cultuurhistorische kwaliteiten, deze zijn voor de Collectie bindend.
- Waarderingstekeningen (vloeren, wanden, afwerkingen, plafonds, gevels, bijzondere onderdelen en kunstwerken).

6. Hoe nu verder?

- 6.1 Aanbevelingen voor eigenaar, opdrachtgever en ontwikkelaar
- 6.2 Aanbevelingen voor beheer
- 6.3 Aanbevelingen voor architect en stedenbouwkundige
- 6.4 Aanbevelingen voor plantoetsers
- 6.5 Potenties en aanbevelingen vanuit cultuurhistorie
- 6.6 Relevante ontwerptheema's

De conclusies van het cultuurhistorisch onderzoek zijn, naast de waardstelling, te vatten in aanbevelingen voor de toekomst. Hierin wordt aangegeven welke kansen en potenties er zijn, gezien vanuit de cultuurhistorische waarde en betekenis. Deze aanbevelingen worden gerangschikt per eerder genoemde doelgroep:

- eigenaar, opdrachtgevers en ontwikkelaars (input om keuzes te kunnen maken bij herontwikkeling),
- de beheerder van het stationsgebouw (kennis, inspiratie, duidelijkheid),

- de architect of stedenbouwkundige die aan de stationsomgeving gaat ontwerpen,
- de plantoetsers: welstand of monumentendiensten.

Er wordt per doelgroep antwoord gegeven op de volgende vragen. Hoe kan worden omgegaan met eventueel misplaatste toevoegingen of aanpassingen uit het verleden die indruisen tegen de essentiële waarden van een stationscomplex? Zijn er misschien kansen voor verbeteringen in de routebeleving of exploitatie van de stationsgebouwen? Kunnen uit de waardering ook richtlijnen worden geformuleerd voor nieuwe toevoegingen? Is er een onderscheid te maken tussen verbeteringen op korte en lange termijn? Waar liggen kansen voor quick wins en waar zijn juist investeringen nodig waarmee de condities worden geschapen voor ontwikkelingen op de langere termijn in de stationsomgeving? Wat betekenen de aanbevelingen voor de belangen van NS en ProRail en wat betekenen de aanbevelingen voor het domein van de stad?

Er worden drie soorten aanbevelingen gedaan:

- (1) de agenda cultuurhistorie, gericht op het versterken van de cultuurhistorische waarde,
- (2) ontwerpthema's, gericht op de ruimtelijke kwaliteit en samenhang tussen wat er al is er wat er nog moet komen, en
- (3) aanbevelingen voor vervolgonderzoek (kleur, bouwhistorie, etc).

De aanbevelingen gaan van conceptueel (over een te behouden sfeer of uitstraling) tot zeer concreet (materiaalgebruik, detaillering). Hoewel de aanbevelingen moeilijk geformuleerd kunnen worden als harde randvoorwaarden, zijn ze van groot belang voor de toekomstige kwaliteit van de stationslocatie. Ze slaan vanuit cultuurhistorie een brug naar de vernieuwing en de kansen om (op vele manieren) de ruimtelijke samenhang en kwaliteit te verhogen. Het doel is niet om ontwerp oplossingen aan te dragen, maar ontwerpers te inspireren en thema's aan te reiken om mee verder te werken. De manier waarop met deze thema's wordt omgegaan kan sterk verschillen. Hier zit volop ruimte voor de ontwerper om vanuit zijn verantwoordelijkheid en competentie keuzen te maken.

Onderdelen:

- Agenda cultuurhistorie (suggesties voor verbeteringen, prioritering)
- Ontwerpthema's voor transformatie: hoe kunnen de (oorspronkelijke) kwaliteiten overeind blijven, zonder de ontwikkelingsvraag op slot te zetten? Is dit wellicht dubbel op?
- Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

© 2012, NS Vastgoed B.V.

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.